

INDIVIDUAL-AUTHOR'S WORD-FORMATION OF THE SUBSTANTIVE NEOLOGISMS IN PAVLO MOVCHAN'S POETRY

In article the issue of individual-author's word-formation of the substantive neologisms in Pavlo Movchan's language poetic is considered. Mechanisms of derivation of derivative nouns are investigated and the analysis of their functions in individual writer's style is carried out.

Key words: *idiostyle, a noun, the occasional word, forming base, a word-formation affix.*

УДК 811.163.42'374

Струк В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ХОРВАТСЬКОЇ ЛЕКСИКОГРАФІЇ

У статті розглянуто основні аспекти розвитку хорватської лексикографії, а також стисло проаналізовано найважливіші хорватські словники. Обґрунтовується теза про важливе місце хорватської лексикографічної традиції, яке вона посідає в європейській лексикографії.

Ключові слова: *хорватська лексикографія, словники, історія лексикографії*

Існує багато підтверджень того, що людина завжди цікавилася словами, їхнім походженням та значенням. Лексикографія виникла з практичних потреб пояснення незрозумілих слів, яке спочатку здійснювалося у вигляді глос, тобто тлумачення написів на полях і в тексті рукописів книг. Традиційно лексикографія трактується як «системний опис, написання й тлумачення лексикону однієї, двох або багатьох мов» [22]. Лексикографією також називають сукупність лексикографічних праць, що стосуються певної мови (хорватська лексикографія, англійська лексикографія тощо).

У лексикографічних працях відображена сучасна мовна картина світу. Основне завдання будь-якого словника – розкрити, описати або пояснити значення слів (одниць) на певному етапі розвитку суспільства. Відповідно до типів словників варіюються і принципи збирання матеріалу, і засади укладання реєстру, і методи його інтерпретації, оскільки словники повинні бути надійним джерелом для теоретичного узагальнення.

Словники, описані у статті, мають важливе значення для становлення не тільки хорватської лексикографії, а й хорватської мови. Також ці лексикографічні праці важливі тим, що на їх основі можна простежити оформлення хорватської лексикографії, її актуалізації.

Традиції хорватської лексикографії, враховуючи сучасні словники, налічують понад чотири століття, а враховуючи невеликі рукописні роботи навіть понад п'ять століть. Уже від самих своїх початків хорватське словникарство розвивалось у руслі європейських тенденцій розвитку лексикографії – від багатомовних словників [42] до великого багатотомного Академічного словника [1].

Вивчення історії хорватської лексикографії засвідчує, що перші записи хорватських лексем датуються XVI століттям. Першим хорватським словником вважається п'ятимовний словник Фауста Вранчича 1595 року [42]. Після цього словника, в якому далматинська (хорватська) мова займає рівноправне місце серед латинської, італійської, німецької та угорської мов, до XIX століття було видано декілька двомовних (*Gazophilacium seu latino-illyricorum onomatium aearium* (1740) [9]) і багатомовних словників (напр., *Dizionario italiano-latino-ilirico* (1728) [8], *Dictionarium septem diversarum linguarum videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice et Ungarice* (1605) [35]), у яких найчастіше було представлено латинську мову.

Наступним представником хорватської лексикографії можна вважати П. Лодерекера, який в основі своєї праці «*Dictionarium septem diversarum linguarum videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice et Ungarice*» (1605) [35] використав п'ятимовний словник Фауста Вранчича, доповнивши його чеською та польською мовами. Сьогодні словник П. Лодерекера вважається «другим виданням» словника Фауста Вранчича, хоча й у цьому так званому «другому виданні» було виправлено деякі правописні помилки, латинські слова послідовніше впорядковані за алфавітним порядком, деякі нові слова було додано, а деякі взагалі випущено.

Автором першого суто хорватського словника був Яков Мікаля [34], який взяв хорватську мову за основу. Дехто з дослідників вважає «*Blago jezika slovinskoga*» (1651) Якова Мікалі першим кроком до нового типу словника на хорватських теренах [17]. Слід зазначити, що його послідовники в наступні роки брали за основу хорватські діалекти.

Так, наприклад, Юрай Хабделич – один із перших лексикографів із західної частини Хорватії. Він видав перший хорватський кайкавський словник «*Dictionar ili reči slovenske*» (1670) [19], що згодом повністю ввійшов до «Словника хорватської кайкавської літературної мови» – проекту, в якому зібрана лексична спадщина кайкавської літературної мови з XVI – до першої половини XIX століття.

Першою історичною лексикографічною працею вважається тримовний словник Арделіо Делла Беллі «*Dizionario italiano-latino-ilirico*» (1728) [8]. Словник відіграв вирішальну роль для визнання мови дубровницької літератури, оскільки у ньому вперше було описано цю мову. Пізніше мова дубровницької літератури стала зразком для наслідування для багатьох літературів, лексикографів та граматиків.

Важливу роль у розвитку хорватської лексикографії відіграв словник Івана Белостенця «*Gazophilacium seu latino-illyricorum onomatium aearium*» (1740) [9]. На жаль, автор не завершив свій словник, тому рукопис до видання доопрацювали Матія Мужар і Єролім Орлович. Іван Белостенець підтримував ідею про єдину мову для усіх хорватів.

Заслужують на увагу й рукописний словник І. М. Матіяшевича «*Dizionario italiano-slavo-moscovito*» (1751) [31], а також словник А. Суворова «*Краткий хорватско-русский словарь*» (1894) [2].

У XIX столітті, особливо у 40-50х роках, коли починається слов'янське відродження, хорватська мова активно контактує з сербською, чеською, російською мовами, спостерігається активний розвиток її словникового складу і виразальних можливостей. Саме у час хорватського національного відродження були видані «Njemačko-ilirski slovar» (1842) І. Мажуранича, Й. Ужаревича [32], «Rječnik ilirsko-talijanski» (1858) Д. Парчица [36].

Одним з найвидатніших хорватських лексикографів XIX століття був Богуслав Шулек, який започаткував хорватську термінологічну традицію, уклавши «Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja» (1874) [41], в якому за основу взяв власне хорватські одиниці. У вступі до свого словника він пояснив, яким чином його було укладено: «Створюючи цей словник, я намагався вживати зонайбільше справжніх народних слів, але якщо я вважав, що хорватський народ не має власного слова, ... я запозичував його у споріднених слов'янських племен, коли я бачив, що воно відповідає нашому мовленню» [41]. Таким чином, можна стверджувати, що Б. Шулек обрав для свого перекладного словника хорватські (діалектні і літературні) лексичні одиниці, доповнивши їх запозиченнями з інших слов'янських мов.

Важливу роль в історії хорватської лексикографії у XIX столітті відіграв Йосип Дробнич. У своєму словнику «Ilirsko-njemačko-talijanski mali rječnik» (1846-1849) [14] під етимологічною позначкою *slov він виділяє кайкавську лексику, що, безперечно, сприяло подальшим дослідженням словникового складу хорватської мови.

Наслідком історичних обставин, у яких знаходилась Хорватія, було те, що у словниках частіше за все були представлені лексичні одиниці латинської, італійської та німецької мов. Лише у XX столітті з'являється більша кількість словників, у яких зібрано матеріал окремих слов'янських мов. Хорватська мова представлена у таких словниках або під своєю, або під подвійною назвою, оскільки в цей період хорватська мова є варіантом єдиної мови – сербохорватської (хоч і називається в Хорватії хорватсько-сербською).

На початку XX століття публікуються хорватські одномовні словники. На унормування хорватської мови вплинув словник І. Броза та Ф. Івековича «Rječnik hrvatskoga jezika» (1901) у двох томах [15], хоча основою для його лексичної бази послужила народна, фольклорна література.

У середині XX століття було видано й перший сучасний ілюстрований словник хорватської мови «Šta je šta» (1938) [5] Н. Андріча, І. Великановича.

Для хорватської лексикографічної традиції особливе місце посідає словник Югославської академії наук та мистецтв (1971) [1], де подаються етимологічні паралелі до слов'янських слів. Бранка Тафра вважає, що оскільки словникові статті містять велику кількість прикладів із текстів, словник одночасно є диференційним словником хорватської та сербської мов [3]. Таким чином, ця лексикографічна праця є своєрідним двомовним історичним хорватсько-сербським словником. Подібне твердження є парадоксальним, враховуючи те, що за лексикографічною типологією словник належить до тлумачних одномовних.

У часи Незалежної держави Хорватії було засновано Хорватський видавничий інститут, метою якого було видання «Словника хорватської літературної мови», оскільки

Академічний словник та словник І. Броза й Ф. Івековича більше не задовольняли потреби суспільства. Було зрозуміло, що у «Словник...» не ввійдуть кайкавські і чакавські слова, якщо вони непоширені у літературній мові. Запозичення треба було вводити до «Словника...» тільки у тих випадках, коли не існує жодного хорватського відповідника. Ймовірно, що саме політичні причини зумовили те, що «Словник...» не було укладено.

З 1985 року розпочинається публікація і досі незавершеного «Rječnika hrvatskoga književnog jezika od Preporoda do I. G. Kovačića» (1985-1990) Бенешича (на сьогодні видано 12 томів) [10]. У словнику подається «скромне» визначення слова, але наводиться багато ілюстративного матеріалу з художньої літератури.

Після проголошення незалежності та міжнародного визнання Республіки Хорватії 1991 року видано «Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika» [11] В. Бродняка.

Справжнім авторитетним одностомним словником хорватської мови вважається словник В. Анича «Rječnik hrvatskoga jezika» [7] – тлумачний описово-нормативний словник хорватської літературної мови. Словник представляє картину сучасного розвитку мови, відображає традиції, звичаї, спосіб життя, менталітет, а також подає унормовану хорватську літературну мову. З кожним перевиданням словника збільшується кількість слів у ньому: перше видання має 35 тисяч лексем (1991), друге – 50 тисяч (1994), третє – 60 тисяч (1997); останнє видання (2009) має 70 тисяч 576 лексем.

Хорватська лексикографія багата словниками професійного вжитку, спеціального призначення й різного об'єму. Дуже важливе місце займають фразеологічні словники одно-, дво- та багатомовні, які з'являються як результат досліджень і слугують основою для подальшого дослідження. Це, зокрема, словники Йосипа Матешича «Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika» (1982) [30], «Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik» (1988) [27], «Hrvatski frazeološki rječnik» (2003) Антиці Менац, Жельки Фінк-Арсовскі і Радомира Вентурини [24], «Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema» (2006) Жельки Фінк-Арсовскі [28].

Серед етимологічних словників, зокрема, виділяють «Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika» (I-IV, 1971-74) Петра Скока [39] та «Hrvatski etimološki rječnik» (1993) Алемка Глухака [18]. Безперечно, заслуговують на увагу й такі словники, як «Rječnik stranih riječi» (2001) Б. Клаїча [29], «Rječnik stranih riječi» (2007) В. Анича та І. Голдстейна [6].

Особливо важливим для хорватської лексикографії є «Хорватський частотний словник» (1999) Маї Братанич, Мілана Могуша, та Марко Тадича [21].

Якщо розглядати перекладні двомовні словники таких авторів, як І. Толстой «Српскохрватско-руски речник» (1970) [4]; Р. Ф. Полянец та С. М. Мадатова-Полянец «Руско-hrvatski rječnik» (2002) [38]; М. Дрводелич «Hrvatsko-engljezki rječnik» (1996) [25], то хорватські або сербохорватські лексеми перекладено в основному на російську або романо-германські мови.

За останні 50 років вийшло декілька невеликих хорватсько-російських та російсько-хорватських словників, а також два великих: російсько-хорватський Р. Полянца та С. Мадатової-Полянця [38] і двотомний хорватсько-російський словник М. Даутовича [13]. 1979 року було опубліковано «Українсько-хорватський або сербський слов-

ник. Хорватсько або сербсько-український словник» А. Менац, А. Коваль [33], який здобув високу оцінку слов'янських лексикографів.

Знаковою подією для хорватської лексикографії стала поява «Хорватського енциклопедичного словника» (2002) [23], який містить 110 тисяч загальних слів. Основою для словника послужили «Rječnik hrvatskog jezika» В. Анича (перше, друге і третє видання) [7] та «Rječnik stranih riječi» (2007) В. Анича, І. Голдстейна [6].

Отже, можна констатувати, що хорватська лексикографія має давню традицію. Починаючи з XVI – до початку XIX століття, у європейських містах видано велику кількість хорватських словників, причому спочатку переважно за межами хорватського простору. Це підтверджує припущення про те, що Хорватія і хорватська мова (представлені в усіх тодішніх назвах Європи) були невід'ємною частиною європейської ідентичності та впливали на усвідомлення хорватської самобутності в Європі.

Тлумачний словник національної мови посідає головне місце серед лексикографічних праць, виконуючи свої основні функції – наукову, систематизаційну, нормативну і тлумачну. Найавторитетнішими одномовними виданнями, на нашу думку, є тлумачний словник «Rječnik hrvatskoga jezika» В. Анича [7] та «Хорватський енциклопедичний словник» [23]. Сьогодні відчувається нагальна потреба у словниках, в яких хорватська мова була б представлена у співвідношенні з іншими слов'янськими мовами.

Таким чином, можна з повним правом стверджувати, що хорватська лексикографічна традиція наслідувала європейські зразки і нині займає важливе місце в історії європейської лексикографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Речник српскохрватског књижевног и народног језика. Књига VII земљаност – интонирање – Београд, Српска Академија Наука и Уметности, 1971.
2. Суворов А. Краткий хорватско-русский словарь. – Загреб, 1894.
3. Тафра Б. Хорватско-славянские лексикографические контакты // *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*. – Warszawa, 2007. – С. 233-254.
4. Толстой И. Српскохрватско-руски речник. 54000 слов. Изд. 3-е, испр. и доп. – М., «Сов. Энциклопедия», 1970 – 735 стр.
5. Anđrić N., Velikanović I. Šta je šta. – Zagreb, 1938.
6. Anić Vladimir, Ivo Goldstein. Rječnik stranih riječi. – Zagreb: Novi Liber, 2007. – 648 s.
7. Anić Vladimir. Rječnik hrvatskoga jezika. – Zagreb: Novi Liber, 2007.
8. Ardelio Della Bella. Dizionario italiano-latino-ilirico. – Venecija, 1728.
9. Belostenec Ivan. Gazophilacium seu latino-illyricorum onomatum aerarium. – Zagreb, 1740.
10. Benešić J. Rječnik hrvatskog jezika. 1–12, A–zrati – JAZU, Zagreb 1985–1990.
11. Brodnjak V. Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika. – Zagreb: Školske novine, 1991.
12. Cvikić L. Hrvatski kao drugi i strani jezik: stanje i potrebe // *Hrvatski kao drugi i strani jezik*. – Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 2005.
13. Dautović Matija. Hrvatsko-ruski rječnik. 2 svezaka. – Zagreb: Školska knjiga, 2002.

14. Drobnić J. Ilirsko-němačko-talianski mali rěčnik. – Beč, 1846-1849.
15. Iveković F., Broz I. Rječnik hrvatskoga jezika. – Zagreb, 1901.
16. Franolić B. A Bibliography of Croatian Dictionaries – Paris, 1985.
17. Gabrić-Bagarić D. Na ishoduštu hrvatske leksikografije (Trojezični rječnik Blago jezika slovinskoga Jakova Mikalje (1649./1651.)). – Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2010.
18. Gluhak Alemko. Hrvatski etimološki rječnik. – Zagreb, 1993.
19. Habdelić J. Dictionar ili reči slovenske. – Graz, 1670.
20. Hadrovics L. Razvoj hrvatskog rječničkog blaga u 19. i 20. stoljeću // Filologija – Zagreb, 1992 – 1993. – br. 20-21. – S. 153 – 164.
21. Hrvatski čestotni rječnik / sastavili Milan Moguš, Maja Bratanić, Marko Tadić. – Zagreb : Zavod za lingvistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta : Školska knjiga, 1999.
22. Hrvatska enciklopedija. – Zagreb: LZMK, 2004. – Sv. 6.
23. Hrvatski enciklopedijski rječnik / Ljiljana Jojić, Ranko Matasović. – Zagreb: Novi Liber, 2002.
24. Hrvatski frazeološki rječnik / Antica Menac, Željka Fink-Arsovski, Radomir Venturin. – Zagreb: Naklada Ljevak, 2003. – 414 s.
25. Hrvatsko-englezki rječnik / Milan Drvodelić; 4. izd. preradio i dopunio Željko Bujas. – 7. prerađeno i dopunjeno izd. / [pripremila Blanka Pećnik-Krofin] – Zagreb: Školska knjiga, 1996. – 920 str.
26. Hrvatsko-engleski frazeološki rječnik / Dalibor Vrgoč, Željka Fink Arsovski. – Zagreb: Naklada Ljevak, 2008. – 1032 s.
27. Hrvatsko-njemački frazeološki rječnik / ur. Matešić J. – Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske, 1988. – 689 s.
28. Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema / Željka Fink Arsovski i sur. – Zagreb: KNJIGRA, 2006. – 439 s.
29. Klaić Bratoljub. Rječnik stranih riječi. – Zagreb, 2001.
30. Matešić J. Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. – Zagreb: Školska knjiga, 1982. – 808 s.
31. Matijašević I. M. Dizionario italiano-slavo-moscovito,rkp. – Dubrovnik, 1751.
32. Mažuranić I, Užarević J. Njemačko-ilirski slovar. – Zagreb, 1842.
33. Menac A., Koval A. P. Ukrajinsko-hrvatski ili srpski rječnik. Hrvatsko ili srpsko-ukrajinski rječnik. – Zagreb, 1979. – 688 s.
34. Mikalja Jakov. Blago jezika slovinskog. – 1651.
35. Loderecker P. Dictionarium septem diversarum linguarum videlicet Latine, Italice, Dalmatice, Bohemice, Polonice, Germanice et Ungarice. – Prag, 1605.
36. Parčić Dragutin. Rječnik ilirsko-talijanski. – Zadar, 1858.
37. Roccabonella Niccollo. Liber de simplicibus. – Zadar, 1449.
38. Rusko-hrvatski rječnik / Radoslav F. Poljanec, S. M. Madatova-Poljanec – Pretisak 1. izd. – Zagreb: Školska knjiga, 2002.
39. Skok Petar. Etimološki rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. I-IV. – Zagreb: JAZU, 1971-74.
40. Stanko Pavun. Rusko-hrvatski praktični rječnik – Zagreb: Školska knjiga, 2001. – 718 s.

41. Šulek B. Hrvatsko-njemačko-talijanski rječnik znanstvenoga nazivlja. – Zagreb, 1874.

42. Vrančić F. Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum. Latinae, Italicae, Germanicae, Dalmatiae & Ungaricae. – Venezia, 1595.

Стаття надійшла до редакції 10.04.2014 р.

Струк В., асп.,

Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко, г. Киев

ОСОБЕННОСТИ СТАНОВЛЕНИЯ ХОРВАТСКОЙ ЛЕКСИКОГРАФИИ

В статье рассмотрены основные аспекты развития хорватской лексикографии, а также кратко проанализированы самые важные хорватские словари. Обосновывается тезис о месте хорватской лексикографической традиции в европейской лексикографии.

Ключевые слова: хорватская лексикография, словари, история лексикографии.

Struk V., PhD student,

Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

FEATURES OF FORMATION OF THE CROATIAN LEXICOGRAPHY AS A LINGUISTIC DISCIPLINE

The article discusses the main aspects of the development Croatian lexicography, and briefly analyzed the most important Croatian dictionaries. The thesis about important place of Croatian lexicographical tradition in European lexicography is grounded.

Key words: Croatian lexicography, dictionaries, history of lexicography.

УДК 811.512.161'276.6:658

Телешун К. О., к. філол. н., асист.,

Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

АРАБО-ПЕРСЬКІ ЛЕКСИЧНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ В ТУРЕЦЬКІЙ ФАХОВІЙ МОВІ ТОРГІВЛІ

Статтю присвячено давнім запозиченням у складі лексики турецької фахової мови торгівлі в цілому та арабо-перським запозиченням зокрема. Виділено структурні типи запозичень арабо-перського походження.

Ключові слова: арабо-перські запозичення, турецька мова, фахова мова торгівлі.